УДК 343.9
DOI https://doi.org/10.32782/klj/2026.3.44

Ісланкін С. М.,
доктор філософії у галузі права,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-0864-2679

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД ПЛАНУВАННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Анотація. Наукова стаття присвячена дослідженню сутності криміналістичного прогнозування як методики організації та здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану. Аргументовано, що криміналістичне прогнозування забезпечує своєчасне передбачення розвитку слідчих ситуацій, прийняття обґрунтованих процесуальних і тактичних рішень, адаптацію планування розслідування до змін оперативної обстановки, а також мінімізацію ризиків втрати доказової інформації. Здійснено аналіз науково обґрунтованих підходів щодо визначення категорії **«**криміналістичне прогнозування» та запропоновано визначення цього поняття з урахуванням особливостей здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану. Наголошено, що криміналістичне прогнозування є динамічним та адаптивним методом пізнавальної діяльності органів досудового розслідування, що спрямований на системний аналіз інформації та прогнозування розвитку слідчих ситуацій. Застосування останнього дає змогу оптимізувати використання наявних засобів, своєчасно коригувати план розслідування, адаптувати тактику проведення слідчих (розшукових) дій до змін оперативної обстановки, а також забезпечити повне, всебічне й неупереджене дослідження обставин кримінального правопорушення. Додатково виокремлено чинники, що впливають на ефективність прогнозування під час досудового розслідування в умовах воєнного стану. До таких чинників належать порушення функціонування критичної інфраструктури, повторні ракетні та артилерійські удари, обмеження доступу до окремих територій, ускладнення взаємодії з суб'єктами сектору безпеки й оборони тощо. Поряд із цим, практичне значення криміналістичного прогнозування полягає у можливості своєчасного коригування плану розслідування, оптимізації проведення слідчих (розшукових) дій та підвищення ефективності досудового розслідування. Реалізація зазначених напрямів сприятиме підвищенню ефективності досудового розслідування, мінімізації ризиків втрати доказової інформації та забезпеченню належного виконання завдань кримінального провадження.

Ключові слова: *криміналістичне прогнозування, слідчі (розшукові) дії, досудове розслідування, воєнний стан, безпекові ризики.*

Islankin S. M. Criminalistic forecasting as an effective method for planning investigative (search) activities

Abstract. This research article examines the nature of forensic forecasting as a methodology for organizing and conducting pretrial investigations under martial law. It is argued that forensic forecasting ensures the timely anticipation of developments in investigative situations, the adoption of well-founded procedural and tactical decisions, the adaptation of investigation planning to changes in the operational situation, and the minimization of risks associated with the loss of evidentiary information. An analysis of scientifically grounded approaches to defining the category of "criminalistic forecasting" is conducted, and a definition of this concept is proposed, taking into account the specific features of conducting pretrial investigations under martial law. It is emphasized that forensic forecasting is a dynamic and adaptive method of cognitive activity for pre-trial investigation agencies, aimed at the systematic analysis of information and the forecasting of the development of investigative situations. The application of this method makes it possible to optimize the use of available resources, adjust the investigation plan in a timely manner, adapt the tactics of investigative (search) actions to changes in the operational situation, and ensure a complete, comprehensive, and impartial examination of the circumstances of a criminal offense. In addition, factors affecting the effectiveness of forecasting during a pretrial investigation

© Ісланкін С. М., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

under martial law have been identified. These factors include disruptions to critical infrastructure, repeated missile and artillery strikes, restrictions on access to certain territories, and difficulties in coordinating with entities in the security and defense sectors, among others. At the same time, the practical significance of forensic forecasting lies in the ability to make timely adjustments to the investigation plan, optimize investigative (search) activities, and enhance the effectiveness of pretrial investigations. Implementing these measures will help improve the effectiveness of pretrial investigations, minimize the risk of losing evidence, and ensure the proper fulfillment of the objectives of criminal proceedings.

Key words: *criminalistic forecasting, investigative (search) activities, pretrial investigation, martial law, security risks.*

Постановка проблеми. Одним із ефективних методів, який безпосередньо впливає на організацію та планування слідчих (розшукових) дій є криміналістичне прогнозування. Зазначений метод виконує низку функцій, спрямованих на прийняття обґрунтованих рішень під час досудового розслідування. Серед таких пропонується виокремити: тактичну, прогностичну, орієнтуючу, попереджувальну та раціональну. Водночас криміналістичне прогнозування не обмежується використанням напрацювань інших галузей знань. Воно полягає у їх удосконаленні з урахуванням специфіки криміналістики та сучасних умов здійснення розслідування.

Особливої актуальності обраний метод набуває в умовах воєнного стану, що пояснюється ускладненням криміногенної ситуації в країні. Як наголошує Войтович Н. Ф., на тлі збройної агресії РФ організовані злочинні угруповання адаптували свої схеми до нових умов. Спостерігається активізація наступних проявів: контрабанда зброї та військових товарів; злочини, пов'язані з гуманітарною допомогою – викрадення, перепродаж, фіктивне постачання; тіньовий обіг пального, медикаментів, продуктів харчування; мародерство, привласнення майна, залишеного на деокупованих територіях [1, с. 52]. Зазначене зумовлює необхідність пошуку нових підходів до організації розслідування, що вимагає не лише реагування на вже вчинені діяння, а й можливості передбачення їх подальшого розвитку.

Вбачається, що практична діяльність органів досудового розслідування безпосередньо пов'язана зі складовими прогнозування в частині зміни слідчих ситуацій, поведінки учасників кримінального провадження, результатів прийнятих рішень, а також формування доказової інформації. За таких умов метод криміналістичного прогнозування потребує адаптації з урахуванням особливостей криміналістичних об'єктів і практичних проблем, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень. У цьому контексті дискусійними залишаються саме практичні аспекти його застосування, що потребує удосконалення криміналістичних знань та методичного забезпечення діяльності правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За результатами здійсненого аналізу наукової літератури, можна констатувати, що обраний предмет нашого дослідження не є новим для правової науки. Втім, реалії воєнного стану активізували наукові пошуки у цьому напрямку. Так, серед авторів, які досліджували обрану нами тематику, пропонується виокремити: Боднарук О. М., Войтович Н. Ф., Журавель В. А., Калініна І. В., Клименко Н. І., Новіков О. В., Павлова Н. В., Татарин Н. М., Тома М. Г. та інші.

Метою написання статті є дослідження криміналістичного прогнозування, як дієвого методу планування слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Почати наше дослідження пропонується із теоретичних положень, які стосуються визначення категорії «криміналістичне прогнозування». Принагідно відзначити, що науковці не сформували єдиного погляду щодо її тлумачення. Так, Павлова Н. В. пропонує звертатися до етимології терміна «прогноз», який походить від грецького πρόγνωσις «передбачення», і «gno» – «знати». Згідно з академічним тлумачним словником української мови, прогноз являє собою передбачення на основі наявних даних напряму, характеру й особливостей розвитку та закінчення явищ і процесів у природі й суспільстві. Із цього випливає, що передбачення – це здатність передбачати майбутнє, те, що має відбутися [6, с. 402].

Своєю чергою, Татарин Н. М. розглядає прогнозування, як метод розслідування кримінальних правопорушень, що полягає

в продумуванні через операції мислення можливі варіанти поводження як особи злочинця, так й особи, яка проводить досудове розслідування, та результатів їх впливу на виконання окреслених тактичних і стратегічних завдань розслідування. При цьому слід усвідомлювати, що формування прогнозів дає змогу не тільки спланувати та впорядкувати проведення окремих процесуальних дій, ухвалення процесуальних рішень та/або здійснення досудового розслідування загалом, а й передбачити небажаний варіант розвитку події і відмовитися від використання деяких засобів і методів збирання доказових та орієнтовних відомостей [7, с. 109].

Разом із цим, Клименко Н. І. та Калініна І. В. відносять криміналістичне прогнозування до сфери наукового передбачення, наголошуючи, що необхідність виділення цієї обставини виникає тому, що у криміналістичній та експертній практиках поширеним є інтуїтивне прогнозування. Цілком зрозуміло, що інтуїція не може бути чинним замінником наукового передбачення: прогнозування на засадах інтуїції є вимушеним, оскільки наукою ще не розроблені відповідні рекомендації. Тому первісною якістю криміналістичних та експертних прогнозів є їх наукова обґрунтованість [4, с. 210].

Доповнюючи наведене, ми погоджуємось з думкою Новіков О. В. який зазначає, що незважаючи на широке різноманіття методів і методик прогнозування злочинності, більшість із них є варіаціями базових підходів. Багато з цих методів та методик належать, скоріше, до окремих прийомів чи процедур прогнозування, інші являють собою набір окремих прийомів, які відрізняються від базових чи один від одного кількістю окремих прийомів і послідовністю їх застосування. Таким чином, для виявлення можливостей і обмежень прогнозування криміногенної ситуації у повоєнний період доцільним є аналіз потенціалу найбільш поширених методів, без необхідності охоплення всієї множини існуючих підходів [5, с. 46].

На підставі викладеного, зауважимо, що гносеологічна суть прогнозування, як методу планування слідчих (розшукових) дій проявляється через його динамічний характер. Враховуючи, що детермінанти злочинності постійно змінюються, доцільною є його адаптація до змін у криміногенному середовищі шляхом постійного оновлення прогнозних даних та коригування тактики проведення слідчих (розшукових) дій. Така властивість прогнозування забезпечує можливість активного моделювання процесуальної діяльності уповноважених органів, визначення її оптимальних напрямів та послідовності з урахуванням трансформаційних процесів у суспільному житті. Водночас згаданими вище авторами, прогнозування розглядається як інтелектуальний процес, що ґрунтується на застосуванні наукових методів, які гарантують можливість передбачати закономірності розвитку злочинності з метою оптимізації діяльності органів досудового розслідування.

Погоджуючись із наведеною позицією, відзначимо думку Журавля В. А., який наголошує, що випереджаючий розвиток елементів злочинної діяльності порівняно з процесами розробки, уніфікації та впровадження в практику судово-слідчих органів прийомів, засобів та методів їх розкриття, розслідування та попередження необхідно розглядати як одну з ключових проблем, яку необхідно вирішувати у тому числі й засобами криміналістичного прогнозування. Саме прогнозні судження здатні дати відповідь щодо необхідності впровадження в теорію та практику боротьби зі злочинністю таких криміналістичних нововведень, які б дали змогу мінімізувати або повністю усунути існуючу диспропорцію між рівнем і характером прояву елементів злочинної діяльності та засобів протидії їм [2, с. 240].

Зазначене відповідає концепції криміналістичної прогностики, як окремого напрямку знань. У цьому контексті обґрунтованою є думка, щодо розгляду криміналістичної прогностики у двох аспектах: як окреме криміналістичне вчення, яке являє собою систему наукових положень про загальні закономірності побудови й перевірки прогнозів, що відображують перспективи і напрямки розвитку криміналістики та об’єктів її пізнання в майбутньому; як галузь правового (юридичного) прогнозування, що становить собою різновид передбачення у сфері боротьби зі злочинністю, де спільною сферою прогностичних досліджень правознавців, процесуалістів та криміналістів є передбачення тенденцій і перспектив

розвитку та вдосконалення методів і засобів здійснення досудового розслідування та судового розгляду, розширення доказової бази, своєчасного введення нормативного регулювання і відповідальності [3, с. 189].

З огляду на зазначене, слід зауважити, що воєнний стан також вплинув на рівень воєнних та антивоєнних чинників криміногенної ситуації в країні. У своїй сукупності вони визначають тенденції, а також проблеми адаптації системи протидії злочинності й шляхи їх подолання. Як зазначають Тома М. Г. та Боднарук О. М., аналізуючи проблематику протидії злочинності в умовах воєнного стану, важливо зосередити увагу на визначенні та систематизації низки ключових індикаторів. Ці індикатори мають прямий вплив на результативність заходів, спрямованих на зниження рівня злочинності та забезпечення громадської безпеки. Особливо актуальним є дослідження таких аспектів, як адаптація правоохоронних органів до нових реалій, доступність ресурсів для проведення оперативно-розшукових заходів, ступінь координації між різними структурами, а також психологічний стан населення у складних умовах воєнного часу. Відстеження і аналіз цих чинників дозволяє виявити слабкі місця, прогнозувати потенційні виклики та оптимізувати стратегії боротьби зі злочинністю відповідно до актуального соціально-політичного контексту [8, с. 55].

За таких умов предмет нашого дослідження є не лише організаційним, але й практичним інструментом моделювання проведення слідчих (розшукових) дій та мінімізації ризиків втрати доказової інформації. В умовах воєнного стану практичний аспект криміналістичного прогнозування проявляється у можливості врахування специфічних факторів, які безпосередньо впливають на ефективність досудового розслідування. До таких належать: порушення функціонування критичної інфраструктури; повторні ракетні та артилерійські удари; обмеження доступу до окремих територій; ускладнення взаємодії з суб'єктами сектору безпеки й оборони тощо. Зважаючи на такі обставини, формування можливих прогнозів забезпечує своєчасне коригування плану розслідування відповідно до зміни слідчої ситуації.

На противагу цьому, в умовах воєнного стану суттєво зростає значення прогнозування поведінки учасників кримінального провадження. Пов'язується це з існуванням підвищеної ймовірності зміни місця перебування учасників досудового розслідування, зокрема, свідків, потерпілих або підозрюваних через виїзд за кордон, мобілізацію, евакуацію та інше. Водночас прогнозування таких обставин дає змогу своєчасно визначити найбільш доцільний порядок отримання доказової інформації. Гарантією цього є дотримання низки послідовних дій, спрямованих на виконання завдань кримінального провадження.

Пропонується звернути увагу на запропоновану Павловою Н. В. модель здійснення криміналістичного прогнозування у методиці розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом шахрайства. Запропонований алгоритм набуває загального методичного значення, що надає можливість застосовувати його під час розслідування й інших видів кримінальних правопорушень. До таких етапів криміналістичного прогнозування вона відносить: визначення мети та підстав криміналістичного прогнозування; аналіз вихідної інформації, у тому числі із застосуванням методу екстраполяції щодо події кримінального правопорушення, вчиненого шляхом шахрайства; висунення гіпотез щодо події кримінального правопорушення, вчиненого шляхом шахрайства та перспектив кримінального провадження в цілому; обрання шляхів реалізації заходів, спрямованих на вирішення стратегічних та тактичних завдань розслідування кримінального правопорушення, вчиненого шляхом шахрайства; прийняття тактичних і організаційних рішень щодо розслідування кримінального правопорушення, вчиненого шляхом шахрайства; прогнозування наслідків та ймовірних ризиків реалізації тактичних і організаційних рішень; реалізація тактичних і організаційних рішень; оцінка результатів і порівняння їх з прогнозом; обрання нових шляхів, враховуючи допущені помилки; здійснення прогнозування, враховуючи помилки, що були допущені внаслідок попереднього прогнозу тощо; верифікація (перевірка й оцінка) прогнозу [6, с. 403].

Висновки. Отже, криміналістичне прогнозування є важливою складовою організації

та здійснення досудового розслідування, що забезпечує науково обґрунтоване передбачення розвитку слідчих ситуацій. Застосування останнього дає змогу оптимізувати використання наявних засобів, своєчасно коригувати план розслідування, адаптувати тактику проведення слідчих (розшукових) дій до змін оперативної обстановки, а також забезпечити повне, всебічне й неупереджене дослідження обставин кримінального правопорушення.

Встановлено, що в умовах воєнного стану значення криміналістичного прогнозування підвищується, адже здійснення досудового розслідування відбувається під впливом специфічних чинників, пов'язаних із безпековою ситуацією, обмеженням доступу до окремих територій, порушенням функціонування критичної інфраструктури та іншими обставинами, які потребують постійного перегляду й адаптації прийнятих рішень. З огляду на це криміналістичне прогнозування доцільно розглядати як динамічний та адаптивний метод пізнавальної діяльності органів досудового розслідування, спрямований на системний аналіз інформації та прогнозування розвитку слідчої ситуації.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на удосконалення теоретичних засад криміналістичного прогнозування, розроблення практичних алгоритмів його застосування під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану, а також імплементації сучасних інформаційно-аналітичних технологій у процес прогнозування. Реалізація зазначених напрямів сприятиме підвищенню ефективності досудового розслідування, мінімізації ризиків втрати доказової інформації та забезпеченню належного виконання завдань кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Войтович, Н. Ф. (2025). Організована злочинність в умовах воєнного стану: сучасні виклики та наукові орієнтири. *Успіхи і досягнення в науці*, 9, 50-61.

2. Журавель, В. А. (2023). Закономірності, які вивчає криміналістика. *Вісник Національної академії правових наук України*, 30(1), 227-249.

3. Журавель, В. А. (2024). Професорка В. О. Коновалова – вчена-новаторка. У А. П. Гетьман, В. М. Шевчук, & Є. Є. Демидова (Ред.), Трансформація завдань криміналістики в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (с. 25-28). Право.

4. Клименко, Н. І., & Калініна, І. В. (2019). Криміналістичне та експертне прогнозування: проблеми співвідношення. *Науковий вісник публічного та приватного права*, 1(1), 206-210.

5. Новіков, О. В. (2025). Проблеми використання деяких методів прогнозування злочинності для передбачення криміногенної ситуації в Україні у повоєнний період. У В. С. Батиргареєва (Ред.), Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. (Вип. 49, с. 43-55). Право. https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-49-43

6. Павлова, Н. В. (2022). Криміналістичне прогнозування у методиці розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом шахрайства. Юридичний науковий електронний журнал, 7, 401-404. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/97

7. Татарин, Н. М. (2024). Прогнозування й моделювання як методи організації та планування розслідування кримінальних правопорушень. *Правовий часопис Донбасу*, 4(89), 107-111. https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-89-107-111

8. Тома, М. Г., & Боднарук, О. М. (2025). Протидія злочинності в умовах війни. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція, 74, 55-59.

Дата першого надходження статті до видання: 31.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.11.2026